

Devadesátiny Karla Kibice – vědce, památkáře a pedagoga

V letošním roce se v obdivuhodné fyzické kondici a až neuvěřitelné tvůrčí a intelektuální svěžesti dožívá devadesát let prof. Ing. arch. Karel Kibic, DrSc., přední český historik architektury a urbanismu, obětavý památkář a vysoce uznávaný vysokoškolský pedagog.

Jeho profesní dráha je v mnohém charakteristická pro osudy české památkové péče v období totality i po ní, se všemi jejími nadějemi, úspěchy ve výzkumné a teoretické oblasti, ale i s většinou nezaviněnými hořkými prohrami v nikdy nekončícím zápase o uchování hodnot národního kulturního dědictví.

Karel Kibic pochází z Prahy, kde se narodil 11. února 1930. Oba jeho rodiče byli vysokoškolsky vzdělaní chemici. Jeho dětství a mládí je spojeno se středočeským Mělníkem, kde vyrůstal. Jak vzpomíná, toto starobylé věnné město českých královen, plné historie, s významnými stavbami a situované v působivé dominantní poloze na soutoku hlavních českých řek, na něj od mala silně působilo. V mnohém spoluurčilo jeho zájmy a budoucí odbornou dráhu. Střední školu, nejprve reálku, pak gymnázium, absolvoval ve složitých podmínkách německé okupace střídavě v Praze-Karlíně a Mělníku.

V roce 1949 začal studovat na Fakultě architektury a pozemního stavitelství ČVUT, obor architektura, který úspěšně ukončil rokem 1953. Jeho vysokoškolská studia spadají opět do temnějšího období našich dějin – do nástupu komunistické diktatury, oktrojovaného socialistického realismu v umění (tzv. sorely) a ideologických čistek ve vysokoškolských profesorských sborech. Těmi neprošli profesori, kterých si Kibic obzvlášť vážil, měli na něho silný vliv a byl jim za mnohé zavázán – architekt a historik architektury Oldřich Štefan a historik umění Václav Vilém Štech. Oba museli fakultu opustit; u našeho jubilanta přesto stihli utvrdit a rozvíjet jeho zájem o historickou architekturu a vůli se jí celoživotně věnovat. O to se paralelně zasloužil i jeho třetí vynikající mentor, docent Václav Mencl, jehož brilantní a inspirativní přednášky Kibic v roce 1950 navštěvoval na Filozofické fakultě UK. Cenou zkušeností byl pro něho letní průzkum historické architektury vedený profesory Oldřichem Štefanem a Oldřichem Starým ve 3. a 4. ročníku studia.

Na mladého studenta silně působilo i prostředí Klubu Za starou Prahu, do něhož vstoupil v roce 1950 a je dosud jeho členem.

V rámci tehdejšího systému povinných umístěnek měl Kibic nastoupit do Stavoprojektu ve Zvolenu; již v posledním ročníku studia se mu však podařilo, že byl přijat do vědecké aspirantury na Fakultě architektury v Bratislavě. Se svým školitelem, prof. Alfredem Pifflem, si dohodl pro budoucí kandidátskou práci téma Architektura renesančních radnic v českých zemích a na Slovensku; předmět výzkumu, jemuž se pak, s rozšířením na všechna slohová období, věnoval celý život. Během aspirantury poznal další vynikající osobnosti spjaté s památkovou péčí, historika umění Zdeňka Wirtha a architekta a urbanistu Emanuela Hrušku. Rozsah výzkumné práce aspiranta byl imponující. Do úspěšného ukončení a obhájení kandidátské práce v roce 1958 v terénu navštívil, prozkoumal, zčásti zaměřil a – díky své zálibě a za značných obětí pořízenému špičkovému přístrojovému vybavení – i skvěle fotograficky zdokumentoval přes 600 historických měst a městeček, kde radnice stály. Pro jeho budoucí druhé hlavní badatelské téma, historický urbanismus českých (i slovenských) historických měst a městeček, i pro jeho budoucí praxi v památkové péči mělo zevrubné osobní poznání i pořízená kvalitní dokumentace tak velkého počtu historických lokalit zásadní význam. Z průzkumů a jejich srovnání odvozené poznatky o typologii renesančních radnic Kibic publikoval v prestižním sborníku *Monumentorum tutela* (1969).

Po neúspěšné snaze nastoupit do Státního památkového úřadu nebo do útvaru stavebněhistorických průzkumů SÚRPMO se jakýmsi intermezdem v Kibicově odborné dráze stalo jeho osmileté působení (1957–1965) ve Státním ústavu pro vývoj a typizaci zemědělských a lesnických staveb v Praze, kde vedl architektonickou skupinu. Práce v tomto ústavu znamenala užitečnou praxi v urbanismu a tvorbě územních plánů tzv. střediskových obcí a pokračující kontakt s terénem. Kibic tak i na tomto pracovišti intenzivně rozšiřoval své znalosti historické topografie našich měst a během pracovních trávěných dovolených i systematickou dokumentaci historických radnic.

Teprve v roce 1965, kdy se po konkursu stal pracovníkem tehdejšího Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, Kibic naplnil svou spontánní inklinaci k památkám a historickým mės-

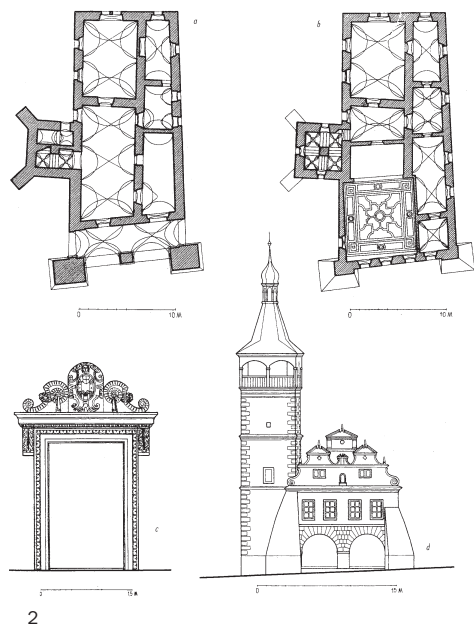

1

Obr. 1. Karel Kibic při provádění zahraničního zájezdu 2010. Foto: Archiv Karla Kibice.

tům. Velmi si vážil – a třeba říci, že oprávněně – ředitele střediska Zdislava Buřivala. Ten své konexe jakožto komunisty vždy aktivně využíval ve prospěch památek i pracoviště, které řídil. Buřival si velmi vážil vzdělání, k památkám – což bylo ve sbírce tehdejších komunistických ředitelů památkových pracovišť cosi výjimečného – měl hluboký vztah a s obratnou diplomacií uměl v jejich prospěch využívat autority své skvěle sestavené vědecké rady, složené z nejvýznamnějších tehdejších historiků umění, archeologů i architektů.

V Pražském středisku Kibic vedl oddělení památkových architektů a osobně se zvlášť věnoval dvěma národním kulturním památkám – Vyšehradu a Novoměstské radnici. Úloha garanta Vyšehradu nebyla lehká. Kibic musel čelit tlaku na rozšiřování národního pohřebiště pro komunistické prominenty a pracně vybojovat obnovení systematického archeologického výzkumu lokality, který byl posléze svěřen obzvlášť schopnému mladému archeologovi Bořivoji Nechvátalovi. Neméně intenzivně se Kibic angažoval v případě pražských historických radnic,

Obr. 2. Radnice v Dobrušce, příklad Kibicovy vzorné dokumentace historických staveb. Archiv Karla Kibice.

Obr. 3. Beroun, typický příklad „nerezervačního“ historického města, dnes městské památkové zóny s cennou, dodnes dochovanou urbanistickou skladbou. Archiv Karla Kibice.

3

k nimž zpracoval stavebněhistorické průzkumy. U Novoměstské radnice šlo o prosazení obnovy průzkumem potvrzené velké obecní síně (realizováno později Václavem Girsou), u Malostranské o obnovu manýristických štítů a věží (realizováno 2008–2009). U „pražáků“ ovšem Kibic nemohl využít své ohromné topografické znalosti mimopražských českých měst a městeček, jejichž osud nadále, s rostoucí úzkostí, sledoval. Po zveřejnění (v roce 1967) návrhu výstavby s následkem vážného poškození panoramatu Mělníka výškovými domy a po osobní zkušenosti se zničením integrity cenného historického města Sokolova tupými paneláky bylo Kibicovi jasné, že bohatství našich historických měst, oproti všem našim sousedům ušetřených válkou, se dostává do stadia kritického ohrožení. Byl to důsledek neznalosti a nedoceníení jejich kulturních hodnot, necitlivého územního plánování, chronického zanedbávání údržby a nekompatibility zprůměrněné nové výstavby s prostředím, kam brutálně vstupovala. Vědomí, jak citelně chybí památkovým pracovníkům odborníci na urbanismus, aby mohla akutním hrozbám lépe čelit, vedlo Kibice k velmi altruistickému kroku. Opustil výhodné vedoucí místo v Pražském středisku a přešel do tehdejšího Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody se záměrem řešit na celostátní úrovni problematiku ochrany historických měst.

Zde k němu opět měl vstřícný vztah Václav Mencl, nově se zde poznal a dobře spolupracoval i s vynikajícím historikem umění a památkové péče doc. Jakubem Pavlem. Hluboké přátelství a spolupráci navázal s dalším odborníkem na historický a památkový urbanismus Alešem Vošahlíkem. S ním vytvořil malou, ale nesmírně významnou skupinu samostatných vědeckých pracovníků v oblasti historického urbanismu. Problémy měl, tak jako tehdy většina odborných pracovníků SÚPPOP, s ředitelem ústavu Vladimírem Novotným. Novotný byl nesporná osobnost; byl vysoce inteligentní i vzdělaný (žák Vojtěcha Birnbauma a letitý asistent Vincence Kramáře v Národní galerii), ale inklinací byl muzejník, rozhodně ne památkář. Jako konjunkturální komunista nechtěl za žádnou cenu zavdat ani ten nejmenší důvod ke kritice, že konzervativně lpí na hodnotách minulosti a podceňuje potřeby socialistické současnosti. Ve chvíli, kdy se památka či historické město dostaly do kolize se zmíněnými „potřebami“ socialistické současnosti, Novotný své pracovníky většinou nepodržel, ale dal palec dolů.

V SÚPPOP Kibic odvedl v letech 1967–1979 ohromný kus práce, jak co do objemu, tak zejména významu pro poznání a ochranu českých historických měst. Dle zpřesněné nové metodiky (autory byli kolegové Pavel Korčák a Jaroslav Svatoň) zpracoval rezervační výnosy měst Chebu a Františkových Lázní a byl pověřen odbornou gescí celkem za čtyři městské památkové rezervace (Český Krumlov, Cheb, Loket a Františkovy Lázně). Navíc – a v tom byl ve své době v ústavu nezastupitelný – měl gesci za takzvaná nerezervační města. Zde musel svést řadu vpravdě heroických, i když většinou v konečné instanci neúspěšných zápasů s tehdejšími národními výbory, těžaři či zemědělci. Šlo například o poža-

davek zachování velkého a významného historického města Mostu na nevytěženém uhelném pilíři (po roce 1968 jednání skončila prohrou), zachování i po četných demolicích stále hodnotné urbanistické skladby Bruntálu (nový územní plán to po mnoha jednáních zajistil), zachování v jádře gotického, parléřovského domu v Kolíně (byl zbořen), výstavbu nového rozměrného hotelu v Třebíči a řadu dalších, často bezvýchodných případů.

Když se ukázala jako marná snaha SÚPPOP rozšířit počet městských památkových rezervací z ministerstvem stanoveného limitu 35, zpracoval Kibic skvělou metodiku hodnocení a připravil v roce 1973 první návrh hodnotové kategorizace historických měst v českých zemích, který získal souhlas a podporu ředitele SÚPPOP Vladimíra Novotného. Následně Kibic využil trend slavnostně vyhlášené Koncepte rozvoje památkové péče a zásad kategorizace památek a s jejím autorem, Pavlem Korčákem, dosáhl toho, že u 120 nejnehodnotnějších nerezervačních památkových měst byla zavedena povinnost projednat jejich územní plány s památkovými orgány. To de facto prolomilo dosavadní striktní *numerus clausus* v památkové ochraně historických měst v ČR a i díky zveřejnění v odborném tisku vedlo později k zavedení další formy této ochrany v podobě památkových zón. Ty kodifikoval nový zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Kategorizace, zhoubná v případech ochrany jednotlivých památek a vedoucí k redukci jejich počtu, v případě historických měst díky této taktice rozsah jejich ochrany naopak významně rozšířila. Na tomto velkém úspěchu české památkové péče v předrevoluční éře měl Kibic lví podíl.

Význam Karla Kibice pro ochranu našich měst je nedocenitelný. Důležité bylo, že si své poznatky ni-

Obr. 5. Kategorizace historických měst v Čechách a na Moravě zpracovaná Karlem Kibicem v roce 1973. Archiv Karla Kibice.

kdy nenechával pro sebe, ale vždy je včas a kontinálně zveřejňoval v odborném tisku, takže již na konci 70. let byl vysoce renomovaným znalcem a autorem. Nelze zde zvlášť připomínat jeho jednotlivé publikace a odborné články, v té době vydané doma i v zahraničí. Za všechny uvedme například: Kategorizace historických měst v českých zemích,¹ K památkové ochraně našich historických měst,² Paměť měst,³ Radnice⁴ a mnoho dalších. Kdo měl možnost poznat vrchnostenský, pro partnery frustrující vztah tehdejších národních výborů a ministerstva kultury k odborným pracovníkům památkové péče, nemůže se divit, že když se Kibicovi nabídla možnost přejít ze SÚPPOP na Fakultu architektury ČVUT, neváhal. Nabídnuté místo v roce 1979 přijal a v roce 1980 se zde habilitoval. Tím nastala poslední, vlastně až do současnosti trvající fáze jeho plodné odborné dráhy. Mimo jiné díky mnoha navázaným přátelstvím při ní nikdy nepřerušil svou spolupráci s památkovou péčí a svůj vztah k ní. I nadále zde intenzivně pracoval jako člen vědeckých a redakčních rad památkových pracovišť. Památky a jejich ochrana také zůstaly hlavním předmětem jeho badatelského zájmu a rozšiřující se publikační aktivity i na Fakultě architektury. Po změně politických poměrů, v roce 1992, vyústilo ocenění jeho vědecké práce v udělení prestižní hodnosti DrSc. a spolu s jeho obětavou a úspěšnou pedagogickou činností i k udělení profesury (1998).

Pedagogická činnost Karla Kibice na FA ČVUT trvající do roku 2004, kdy odešel do důchodu, byla nesporně stejně intenzivní jako jeho předchozí obětavé působení v památkové péči. Svědectví o tom mohou podat stovky jeho žáků, jimž dokázal zprostředkovat úžasný příběh vývoje architektury (české i evropské/světové) od dob antiky do 19. století.

Jeho prestiž pedagoga nesporně posiloval jeho příklad a přínos jako vynikajícího vědce. Kibic učil velmi rád, je vlídným rádčem i vysoce objektivním examinatorem, vedoucím a oponentem prací svých studentů, pro jejichž studium napsal učebnici a dvojí skriptu.

Až v době působení na FA ČVUT završil a shrnul své obrovské zkušenosti památkáře v terénu zkoumajícího hodnoty a rozvíjejícího formy ochrany a péče o historická města v monumentální publikaci Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice,⁵ kterou připravil, s podílem svého kolegy architekta Aleše Vošahlíka, již v roce 1991,

kterou se však podařilo vydat, s bohatým grafickým a fotografickým doprovodem, až péčí Národního památkového ústavu o deset let později.

Ani po odchodu do důchodu v roce 2004 Kibic neomezil svou stále obdivuhodně do hloubky jdoucí vědeckou činnost a své výukové angažmá. V prvním případě šlo o další významné knižní publikace zahrnující jeho celoživotní výzkum radnic a historických měst, včetně jejich ochrany, ale i závažná témata zaměřená na nové poznatky a pohledy na tvorbu velkých architektů českého baroka – Jana Blažeje Santiniho-Aichla a Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Novým, dosud v literatuře nezpracovaným tématem Kibicova badatelského zájmu se v současnosti staly i historické budovy škol.

V oblasti vědecké práce narostla celoživotní bilance jeho publikací až na neuvěřitelné číslo 330.

■ Poznámky

- 1** Karel Kibic, Kategorizace historických měst v českých zemích, in: *Sborník Památkové péče 1945–1970*, Praha 1973, s. 78–98.
- 2** Idem, K památkové ochraně našich historických měst, in: *Památková péče* 33, 1973, č. 2, s. 83–104.
- 3** *Paměť měst: soupis lit. o měst. památkových rezervacích v Československu*, Brno 1976.
- 4** Karel Kibic, *Radnice = Rathäuser = Ratuši = Town halls*, Praha 1971.
- 5** Idem – Aleš Vošahlík, *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*, Praha 2011.

Vedle časopiseckých statí zásadního významu zveřejněných u nás i v zahraničí zahrnuje tento počet i 6 knih, 2 skripta a 1 učebnici. V případě pedagogické činnosti Kibic i v důchodu s velkým nasazením a zaslouženým úspěchem u posluchačů dále šířil znalosti o historii a vývoji české i světové architektury v rámci výuky na tzv. Univerzitě třetího věku při Fakultě architektury ČVUT. Své posluchače vedl i na poutavých exkurzích za památkami Itálie, Francie, Porýní a dalších míst. Jako pedagog dodnes zůstává věrný výuce dějin architektury v pomaturitním a adaptačním postgraduálním studiu v Národním památkovém ústavu. Výběrové přednášky má i v Bankovním institutu. Za své vynikající pedagogické zásluhy byl náš jubilant v roce 2000 oceněn udělením medaile Ministerstva školství I. stupně. Státní památková péče ocenila jeho celoživotní přínos tomuto oboru Cenou ministra kultury v roce 2010. Kibic nespí na vavřínech a i v současnosti se má k činu. Imponuje jeho aktivní práce v Komisi pro hodnocení památek Ministerstva kultury, redakční radě časopisu *Zprávy památkové péče* a v dalších odborných grémiích.

Celoživotní intenzivní práce našeho jubilanta nijak nevysílila, a proto zdaleka ještě nekončí. Jménem široké obce kolegů, přátel a spolupracovníků mu ze srdce přejeme ono okřídlené: *Ad multos annos*.

Josef ŠTULC

Bibliografie prací Karla Kibice od roku 2010

Předkládaná bibliografie navazuje na dosavadní soupis prací Karla Kibice, který byl publikován na stránkách časopisu *Zprávy památkové péče* před deseti lety,¹ a doplňuje jej dále o jubilentovy publikační výstupy od roku 2010 až do současnosti.

- K životnímu jubileu architekta Františka Kašičky, *Zprávy památkové péče* LXX, 2010, č. 5, s. 356–358.
- Nová kniha o archeologickém výzkumu na Vyšehradě (rec.), *Zprávy památkové péče* LXX, 2010, č. 5, s. 370–372.
- K obnově Malostranské radnice, *Panorama: členský věstník spolku Klub přátel výtvarného umění* 2010, s. 3–5.
- Za profesorem Oldřichem Stefanem. Ke 110. výročí jeho narození, *Zprávy památkové péče* LXX, 2010, č. 6, s. 439–441.
- *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2020* (spoluautor Aleš Vošahlík), Praha 2011.
- Typologie obnovy (rec.), *Zprávy památkové péče* LXXI, 2011, č. 4, s. 301–303.

- Účelově financovaný výzkum a jeho přínos oboru památkové péče, *Zprávy památkové péče* LXXI, 2011, č. 5, s. 315–322.
- Vývoj péče o historická města v období 1945–1990, in: Kamila Matoušková, *20 let Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón*, Praha 2012, s. 294–304.
- Staroměstské náměstí a radnice v nových perspektivách, *Panorama: členský věstník spolku Klub přátel výtvarného umění* 2012, s. 8–10.
- K životnímu jubileu architekta Pavla Janáka, *Zprávy památkové péče* LXII, 2012, č. 3, s. 155–158.
- Za architektem a urbanistou Jiřím Hruškou, *Zprávy památkové péče* LXII, 2012, č. 6, s. 458–459.
- Milán antický, *Panorama: členský věstník spolku Klub přátel výtvarného umění* 2012, s. 16–17.
- Přínos Pernštejnů v urbanistickém vývoji českých měst, *Zprávy památkové péče* LXIII, 2013, č. 2, s. 92–101.
- Přínosná kniha o synagogální architektuře v českých zemích (rec.), *Zprávy památkové péče* LXIII, 2013, č. 2, s. 160–162.
- Turín a jeho význam ve vývoji architektury, *Panorama: členský věstník spolku Klub přátel výtvarného umění* 2013, s. 2–9.
- Tomáš Durdík – pedagog na Fakultě architektury ČVUT, *Zprávy památkové péče* LXIII, 2013, č. 4, s. 355.
- Nový sborník o Vyšehradě (rec.), *Zprávy památkové péče* LXXIV, 2014, č. 1, s. 72–73.
- Dostavba katedrál v 19. století, *Panorama: členský věstník spolku Klub přátel výtvarného umění* 2014, s. 3–4.
- Benátská charta a péče o naše historická města, *Zprávy památkové péče* LXXIV, 2014, č. 3, s. 175–183.
- Významné období let 1989–2014 ve vývoji našich historických měst, *Zprávy památkové péče* LXXV, 2015, č. 1, s. 65–72.
- Francký Řím císaře Jindřicha II., *Panorama: členský věstník spolku Klub přátel výtvarného umění* 2015, s. 20–21.
- Editorial, *Zprávy památkové péče* LXXV, 2015, č. 3, s. 193.
- Staroměstská radnice – prvořadá stavba z doby vlády Karla IV., *Zprávy památkové péče* LXXV, 2015, č. 3, s. 201–210.
- Středověké radnice českých měst vzniklé z kupců domů, in: Kateřina Jíšová – Jan Hrdina (ed.), *Radnice, rynek a tržiště: místa setkávání, obchodu a reprezentace ve středověkých a raně novověkých městech (Documenta Pragensia Supplementa VIII)*, Praha – Ústí nad Labem – Dolní Břežany 2017, s. 51–89.
- Novodobý padesátiletý archeologický výzkum Vyšehradu, *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, č. 4, s. 472–479.

- Ke zboření města Mostu, *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, č. 6, s. 705–712.
- Prof. Jan Sedlák – historik architektury a umění, sborník, in: Dagmar Černoušková – Jindřich Chatrný (ed.), *Do říše umění vede mnoho bran: pocta prof. PhDr. Janu Sedlákově, CSc., k nedožitým 75. narozeninám*, Brno 2018, s. 504–511.
- Vývoj radniční architektury v českých zemích, in: *Radnice, jejich obnova a využívání*, Putim 2018, s. 6–15.
- Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových a proměny zámku v Lužanech, *Zprávy památkové péče* LXXIX, 2019, č. 1, s. 75–81.
- Ottův historický atlas – Praha (rec.), *Zprávy památkové péče* LXXIX, 2019, č. 2, s. 217–221.
- Významná publikace o naší prvořadě průmyslové aglomeraci (rec.), *Zprávy památkové péče* LXXIX, 2019, č. 3, s. 371–374.
- Hledání hlubokého města na příkladu Druhého Říma (rec.), *Zprávy památkové péče* LXXX, č. 1, s. 127–133.

Na základě podkladů od Karla Kibice a za přispění Josefa Štulce zpracovala Tereza Johanidesová.

■ Poznámky

- 1 Karel Kibic – výběr z publikovaných prací, *Zprávy památkové péče* LXX, 2010, č. 3, s. 223–224.

Šlechta českých zemí v evropské diplomacii

Na jaře letošního roku vydal Národní památkový ústav knihu *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*.¹ Publikace shrnuje po dvou letech intenzivní práce výzkum, který byl zahájen v roce 2018 jako součást již 9. ročníku projektu *Po stopách šlechtických rodů*.² Vydání publikace je proto také vhodnou příležitostí k ohlédnutí.

■ Poznámky

- 1 Petr Pavelec – Martin Gaží – Milena Hajná (edd.), *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, České Budějovice 2020.
- 2 Projekt *Po stopách šlechtických rodů* vznikl z iniciativy Národního památkového ústavu v kooperaci s MK ČR v návaznosti na projekt Rožmberský rok 2011 (viz Petr Pavelec, Výstavní a edukativní projekt Rožmberský rok, *Zprávy památkové péče* LXXI, 2011, č. 6, s. 400–405). V roce 2012 následovaly Pernštejnský rok 2012, Rok francouzské kultury 2013, Rok pánů z Kunštátu 2014, Velká hradozámecká inventura 2015, Lucemburský rok 2016, Rok renesanční šlechty 2017 a Šlechta českých zemí v evropské diplomacii 2018. K tomu viz Petr Pavelec, *Šlechta*